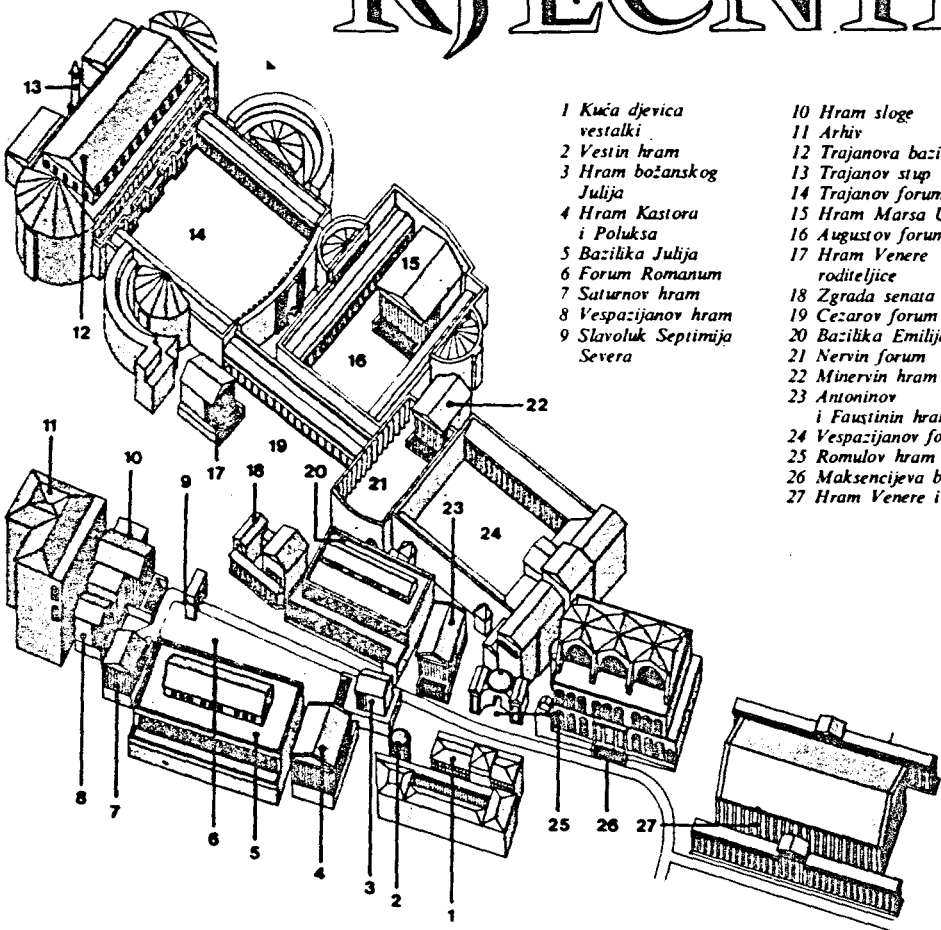

RJEČNIK

PRIJEVOD

SLIKAMA

1 Kuća djevice
vestalki	10 Hram sloge
2 Vestin hram	11 Arhiv
3 Hram božanskog
Julija	12 Trajanova bazilika
4 Hram Kastora
i Poluksa	13 Trajanov stup
5 Bazilika Julija	14 Trajanov forum
6 Forum Romanum	15 Hram Marsa Ultora
7 Saturnov hram	16 Augustov forum
8 Vespazijanov hram	17 Hram Venere
roditeljice
9 Slavoluk Septimija
Severa	18 Zgrada senata
	19 Cezarov forum
	20 Bazilika Emilija
	21 Nervin forum
	22 Minervin hram
	23 Antoninov
i Faustinin hram
	24 Vespazijanov forum
	25 Romulov hram
	26 Maksencijeva bazilika
	27 Hram Venere i Rima

FORUM ROMANUM

Nekadašnja močvarna udolina između Kapitolija, Palatina i Eskvilina, isušena još u 6. st. pr. n. e., bila je središte svakodnevnog rimskog života. U najstarije doba tržnica i središte državnih institucija dobiva kasnije ponajviše reprezentativan karakter koji se ogleda u velikom broju hramova, državnih i javnih zgrada. Najstarije građevine nastale su početkom 5. st. (*Hram Kastora i Poluksa* u spomen bitke kod Regijskog jezera). Od najstarijih građevina malo što je ostalo, već su ponajviše obnovljane zbog dotrajalosti u doba prvih careva (npr. *hram Konkordije, Curia Senatus*, senatska zgrada, *Rostra*, govornica, *hram Veste*). Za Cezara i Augusta na Forumu se izvode opsežni radovi: gradi se *Basilica Iulia* (za trgovačke i sudske svrhe), *hram Cezara, miliarium aureum*, zlatni miljočaz od kojeg su se računale udaljenosti na rimskim cestama, a cijeli je Forum obnovljen. Kasniji su carevi dodavali hramove, bazilike, slavoluke i kipove: slavoluci Septimija Severa i Tita, *Konstantinova (Maksencijeve) bazilika*, *Romulov hram* što ga je dao podići Maksencije, Hadrijanova gradnja *hrama Venere i Rome*. Nakon rušenja Zapadnorimskog Carstva sve građevine ubrzano propadaju, pa su od njih do danas sačuvani vrlo skromni ostaci.

MENANDAR: SAMLJANKA

Prevodičeva napomena

Ova je komedija prevedena na temelju Sandbachova izdanja (*Menandri reliquiae selectae*, Oxford 1972) s izuzetkom odstupanja u atribuciji jedne od replika (*Samljanka*, stihovi 77–79). U pogledu mjesta koja dopuštaju različite interpretacije od pomoći su mi bili *Schiedsgericht* U. v. Wilamowitza (Berlin, 1925) te komentar Gommea i Sandbacha (*Menander, A Commentary*, Oxford 1973). Budući da se radi o nepotpuno sačuvanim tekstovima, pretpostavljeni sadržaj većih lakuna – ukoliko se o njemu uopće moglo zaključivati – donesen je kurzivom na odgovarajućim mjestima u prijevodu. U uglatim zagradama naveden je približan broj stihova koji nedostaju. U načelu, prevedeni su svi oni fragmenti koji se daju analizirati na razini rečenice. Kako se ne bi narušila čitljivost prijevoda, neznatnija oštećenja koja smisao cjeline ne dovode bitno u pitanje nisu naznačena. U iznimnim su slučajevima prevedene i neke očito nedovršene rečenice koje unatoč takvu stanju mogu pomoći praćenju fabule – njihova je nedovršenost obilježena točkama unutar okruglih zagrada. Didaskalije i bilješke s objašnjenjima moj su dodatak.

Rekonstrukcija Foruma iz knjige Velike arhitekture svijeta

LICA

Moshion, Demejin usvojeni sin,
zaljubljen u Plangonu
Hrizida, žena koja živi s Demejom
Parmenont, Demejin rob

Demeja, starac
Nikerat, starac, otac Plangonin
Kuhar

Radnja se dešava u Ateni. Na sceni se vide Demejina i Nikeratova kuća. Pred njim stoji žrtvenik Apolonov.

MOSHION (*Izlazi iz Demejine kuće, očito vrlo zabrinut. Publici*): [*Nedostaje velik broj stihova.*] Zašto da diram u ranu? Mučna je to stvar. Jer ja sam kriv. Ali mislim, ionako će doći na isto, a vama će sve postati shvatljivije ako vas upoznam s njegovim karakterom. Ostavljam po strani u kakvoj sam raskoši već u ono doba — kao dijete — živio, premda se dobro sjećam toga. Jer činio mi je ta dobročinstva dok još nisam ni znao za sebe. Upisali su me u demu kao svakog drugog, što se kaže, kao jednog od mnogih. Bogami, šaka jada prema onom što sam postao! Jer sad sam netko i nešto!¹ Istakao sam se kao horeg, stekao ugled.² Pse je za mene držao, konje. Sjajan sam filarh bio!³ Ako je prijateljima štogod bilo potrebno, mogao sam im na pravi način prikočiti u pomoć. On je od mene učinio čovjeka! Pa ipak, lijepo sam mu se odužio: bio sam dobar sin. Poslije toga — ispričat ću vam cijelu našu situaciju kad već imam vremena — desilo se da je poludio za nekom heterom sa Sama. Hja, to je valjda ljudski. Pokušavao je to sakriti — stidio se. No ja sam i bez njegove privole primijetio stvar. Počnem razmišljati: ako ne uzme tu heteru samo za sebe, neće imati mira od golobradih suparnika. A opet, da to učini — možda se stidi zbog mene. [*Nedostaje oko dvadeset devet stihova, od čega dva djelomično, potom dvadeset tri u cijelosti, a zatim četiri djelomično.*] Moshion dalje pripovijeda kako je otac na njegov poticaj doveo Samljanku u kuću. Uskoro zatim Demeja je pošao na put zajedno sa susjedom Nikeratom u čiju se kćer Moshion zaljubio. A djevojčina je majka bila prijateljski naklonjena prema očevoj Samljanki pa je ova većinom boravila kod njih, a i one opet kod nas, tu i tamo. Slučaj je, dakle, htio, i ja požurim s imanja na Adoniovu svečanost: zateknem ih kod nas — sakupile se tamo s nekim drugim

¹ Nije lako razumjeti smisao prvih nekoliko stihova: sam je početak u potpunosti izgubljen, a rekonstrukcija oštećenih mjesta vrlo je nesigurna. Stoga i ovakav prijevod nije odviše pouzdan, ali mi se činilo da bi izostavljanje ovih stihova nanijelo više štete nego koristi.

² Horeg, građanin koji je snosio troškove ditirampskog ili dramskog kora i donekle sudjelovao u njegovoj organizaciji.

³ Filarh, u Ateni zapovjednik konjice svoje file.

ženama. A na svetkovini je, prirodno, bilo mnogo veselja pa sam ostao s njima — mislim, kao promatrač. Njihova mi je buka nekako rastjerala san. Dovlačile su nekakve sadnice u kuću, plesale, raštrkale se, slavile cijele noći. Teško mi je govoriti o ostalom ... Možda je malo prekasno za stid ... Pa ipak, stidim se. Mala je ostala u drugom stanju. Kad ovo kažem, zna se i što je prije toga bilo. Nisam zaniijekao svoju krivnju nego sam se prvi pojavio kod djevojčine majke, obećao da ću je uzeti za ženu čim se vrati otac, dao časnu riječ. Rodilo se dijete i ja sam ga priznao, nema tomu davno. Igrom slučaja ispalilo je čak jako dobro: Hrizida je bila rodila (...). [*Nedostaje oko trideset stihova, od čega jedan djelomično, a potom oko dvadeset devet u cijelosti. Neki od njih ulaze u slijedeći prizor.*] Harizije objašnjava kako se Hrizidino dijete rodilo mrtvo pa je ona prihvatila brigu oko Plangonina sina.

Drugi prizor. Hrizida, Moshion, Parmenont.

HRIZIDA (*izlazi iz Demejine kuće*): Nakon kratka monologa Hrizida najavljuje dolazak Moshiona i Parmenonta koji se približavaju u živu razgovoru. [*Djelomično nedostaje jedan stih.*] Pričekat ću da čujem što govore.

MOSHION (*uzbuđeno*): Ti si svojim očima vidio oca, Parmenonte?

PARMENONT: Pa zar si gluhi? Jesam.

MOSHION: I susjeda?

PARMENONT: I on je tamo.

MOSHION (*ne baš uvjereno*): Jako dobro.

PARMENONT: Ali samo pazi da budeš hrabar i da odmah potegneš razgovor o ženidbi.

MOSHION: Samo kako? Stvar se približila, i već me hvata strah!

PARMENONT: Kako to misliš?

MOSHION (*gleda o pod*): Stid me oca.

PARMENONT: A djevojke koju si upropastio i njene majke, kako to da ... (*Primjećuje da je Moshion ozbiljno zabrinut.*) Pa ti se tresesh, mlitavče jedan!

HRIZIDA (*Pristupa im. Parmenontu.*): Ma što vičeš, nesretniče?

PARMENONT (*okreće se*): O, i Hrizida je tu! (*Hrizidi.*) Zašto vičem? Još pitaš? Smiješno! Pa hoću da već jednom bude ta svadba, da ovaj prestane cmizdriti pred tim vratima i da ne zaboravi kakvu je zakletvu dao: da će prinijeti žrtvu, da će staviti vijenac, da će doći da natuče sezama za kolač!⁴ Ne čini ti se da i ja imam dobrih razloga za viku?

MOSHION (*mučenički*): Sve ću učiniti. (*Parmenontu.*) Što da mu kažem?

HRIZIDA (*zadovoljno*): Znala sam ja!

PARMENONT (*pokazuje glavom na Hrizidu*): A da pustimo stvari kako jesu, da se ona brine za dijete i kaže da ga je sama rodila?

HRIZIDA (*dobrodušno*): Zašto da ne?

MOSHION (*oklijevajući*): Otac će se ljutiti na tebe ...

⁴ Sezamov kolač, mješavina sezamovih sjemenki i meda, uobičajena u Ateni kao svadbeni kolač.

HRIZIDA (*iskusno*): Pa će i prestati. Pa i on je, lijepi moj, smrtno zaljubljen, ništa manje nego ti u svoju! A to i najprgavijeg čovjeka začas natjera na pomirenje. A ja ću, mislim, sve prije podnijeti nego da ga daju kakvoj dadilji u neku najamnu kućerinu!
[*U cijelosti nedostaju oko dvadeset tri stiha.*]

Treći prizor. Moshion.

MOSHION: [*Djelomično nedostaje šest stihova.*] *Moshion očajnički razmišlja što i kako da kaže ocu.* Idem nekamo gdje ću biti sam, pa da vježbam. Očekuje me krvava borba! (*Odlazi.*)

Četvrti prizor. Demeja, Nikerat.

82 DEMEJA (*stiže iz luke s Nikeratom i nekim pratiocima*): Zar ne primjećujete kako se krajolik odmah promijenio? Koliko se samo ovo razlikuje od one ružnoće tamo!

NIKERAT (*spretno dočekuje*): Taj Pont! Ishlapjeli starkelje, odlična riba, neka neugodna atmosfera ... A Bizant — sam pelin, sve gorko! Moj Apolonel! A ovo — pravi raj za siromaha!

DEMEJA (*u zanosu*): Ateno, najdraži grade, dali ti bogovi sve što zaslužuješ! Blagoslovi u svemu nas koji te volimo! (*Slugama.*) Vi idite u kuću! (*Nekom robu.*) Što stojiš i buljiš u mene, kretenu jedan? (*Robovi ulaze.*)

NIKERAT: A ono što me najviše čudilo, Demeja, u vezi s onim mjestom — sunca katkad nije bilo vidjeti jako dugo vremena! Izgleda da ga je nekakav gusti zrak zamračivao.

DEMEJA: Ma ne, nego tamo nije imalo bogzna što vidjeti, pa je jedva na silu svijetlilo onima tamo.

NIKERAT (*smije se*): Bogami, pravo kažeš!

DEMEJA: Ma pustimo drugima te brige! Nego, ono o čemu smo govorili ... što si odlučio napraviti?

NIKERAT: Misliš na svadbu za svog momčića?

DEMEJA: Naravno.

NIKERAT: Ponavljam ti kao i uvijek: učinimo to pa nek' je sa srećom! Uglavimo neki dan!

DEMEJA: Znači, dogovoreno?

NIKERAT: Što se mene tiče, dogovoreno.

DEMEJA: No, pa ja sam odlučio još prije od tebe.

NIKERAT: Pozovi me kad budeš izlazio.
[*Nedostaje oko petnaest stihova, od čega jedan djelomično, a potom oko četrnaest u cijelosti.*]

DRUGI ČIN

Prvi prizor. Demeja, Moshion.

Demeja, zadubljen u misli, izlazi iz kuće. Istodobno se Moshion vraća s osamljena mjesta na kojem se pripremao za susret s ocem.

MOSHION (*ne primjećuje oca*): [*Djelomično nedostaju dva stiha.*] Jer kad sam se našao sam izvan grada, stao sam u mislima prinositi žrtvu, pozivati prijatelje na večeru, slati žene po vodu za kupku, obilaziti i dijeliti svadbeni kolač, pjevušiti svatovsku pjesmu, fićukati ... Budala! Kad sam se, dakle, nasanjario do mile volje — zaboga, evo oca! (*Namješta osmijeh. Demeji.*) Da si mi zdravo, oče!

DEMEJA (*odsutno*): Hvala, također, sine.

MOSHION: Što si tako namrgođen?

DEMEJA: Još pitaš Nisam znao, izgleda, da izdržavam ženu umjesto heterel!

MOSHION (*tobaže ne razumije*): Ženu ... Kako? Ne razumijem ni riječi.

DEMEJA (*ogorčeno*): Izgleda da mi se potajno rodio nekakav sin. Sad će mi ona letjeti do đavola iz ove kuće, skupa s njim!

MOSHION (*užasnut*): Ne dolazi u obzir!

DEMEJA: Kako ne dolazi? Očekuješ da ja za nekog hranim kopile u kući? Pričaš gluposti! Zar ti to slični na mene?

MOSHION: Ma tko je od nas, za boga miloga, zakonit, a tko kopile ako smo ljudi?

DEMEJA (*ne vjeruje svojim ušima*): Šališ se!

MOSHION: Mislim najozbiljnije, boga mi mog! Smatram da podrijetlo ne predstavlja nikakvu razliku među ljudima, nego, ako čovjek pravo promisli, valjan je čovjek zakonit, a hulja je samim tim i kopile! [*Nedostaju oko trideset četiri stiha, od čega dvanaest djelomično, potom oko šesnaest u cijelosti, a zatim šest djelomično.*] *Moshion uspijeva nagovoriti oca da ne tjera ni Hrizidu ni dijete. Demeja započinje razgovor o Moshionovoj ženidbi. Moshion inzistira da se svadba obavi što prije. Demeja se čudi.*

MOSHION: Kad bi mogao shvatiti da mislim ozbiljno i pomoći mi bez ikakvih pitanja!

DEMEJA: Da misliš ozbiljno? Bez ikakvih pitanja? (*Zavjerenički.*): Potpuno razumijem, Moshione, o čemu se radi.⁵ Već trčim k njemu. Reći ću mu da pripremi svadbu. Koliko stoji do nas, bit će kako kažeš. A sad idi u kuću, skvasi se, izlij žrtvu i stavi tamjana na oltar —

MOSHION (*upada mu u riječ*): Pa idem po djevojku.

DEMEJA: Nemoj još ići dok ne saznam da li će pristati.

MOSHION: Neće se on tebi protiviti. Ali nije pristojno da i ja budem prisutan i smetam ... (*Odlazi.*)

⁵ Demeja je ovako protumačio Moshionovu tajanstvenost: mora da je Plangona zatrudnjela, pa Moshion žurnom svadbom nastoji zaštititi njen dobar glas.

DEMEJA: Slučaj je, očigledno, neki bog! U mnogim situacijama čovjek ne vidi izlaz, a on donese spas! Pa ja pojma nisam imao da je on u nju zaljubljen (...).

[*Nedostaje oko dvadeset osam stihova, od čega jedan djelomično, a potom oko dvadeset sedam u cijelosti.*]

Drugi prizor. Demeja, Nikerat, Parmenont.

[*Djelomično nedostaju dvadeset dva stiha.*] Demeja poziva Nikerata da izađe i zahtijeva da se svadba održi još istog dana. Nikerat se iščuđava i brani, ali na koncu popušta.

DEMEJA (*viče u kuću*): Parmenonte, momče! Parmenonte! (*Ovaj dolazi.*) Idi po vijence, žrtvenu životinju, svadbeni kolač ... kupi, jednostavno, sve što se nađe na tržnici pa dođi natrag ovamo.

[*Djelomično nedostaju dva stiha.*] Parmenont stavlja neke primjedbe.

DEMEJA (*oštro*): I to brzo! Ovog časa, kad ti kažem! Dovedi i kuhara!

PARMENONT (*odugovlači*): I kuhara? Ali prvo da pokupujem ostalo?

DEMEJA: Pa pokupuj najprije.

PARMENONT: Idem po novce i trčim. (*Ulazi u kuću.*)

DEMEJA (*Nikeratu*): A ti još ništa, Nikerate?

NIKERAT: Prvo idem unutra da kažem ženi da pripremi u kući što treba, pa ću odmah za ovim. (*Ulazi u kuću.*)

PARMENONT (*izlazeći, za sebe*): Ništa ne znam osim da su mi ovo naredili i da već jurim onamo!

DEMEJA (*gleda za Nikeratom*): Imat će on muke da nagovori ženu! Ne smijemo dopustiti nikakvu raspravu ili odugovlačenje! (*Parmenontu.*) Momče, tratiš vrijeme! Smjesta da si odjurio! [*Nedostaje oko dvanaest stihova, od čega dva djelomično, a potom oko deset u cijelosti. Neki od njih ulaze u slijedeći prizor.*]

TREĆI ČIN

Prvi prizor. Demeja.

DEMEJA: Usred mirne plovidbe iznenada se digne neočekivana oluja. One koji su još donedavna brzali po lijepu vremenu ona pograbi i izbacila iz sedla. Tako je sada i sa mnom. Svadbu pripremam, prinosim, žrtve bogovima, sve mi je išlo baš kako sam zamislio, a kad tamo, kunem se Atenom, sada više nisam siguran ni da sam živ! Pa i nisam, nego dolazim ovamo pred kuću pogođen udarcem od kojeg nema strašnijeg! Pa je li to moguće? Prosudite jesam li ja pri zdravoj pameti ili sam lud pa ništa nisam pravo shvatio i srljam u veliku nesreću! Čim sam stupio u kuću — sve u silnoj žurbi da se priredi svadba — jednostavno sam posluži objasnio stvar i naredio da pripreme sve što treba, da čiste, peku, postavite košaru za žrtvovanje. I, bez brige, sve se spremno

izvršavalo — samo je žurba s kojom se radilo unosila nekakvu uzrujanost među njih, kako to već ide. Dijete sklonili na neki ležaj da ne smeta, dere se. A one uglas viču: „Brašna daj! Vode! Ulja! Ugljena!” Ja sam im i sam dodavao ponešto od toga i pomagao pa se tako zateknem u smočnici. Kako sam više toga vadio i razgledavao, ne izađem odmah. I dok sam ja bio tamo, siđe neka žena odozgo s kata u sobu ispred smočnice. Jer ima tamo neka prostorija za tkanje tako da nam se kroz nju prolazi i do stepenica i do smočnice. A to je bila neka Moshionova dadilja — starija žena, uzeo sam je sebi za sluškinju, a sad je slobodna. Opazi ona dijete kako se dere, nitko o njemu ne vodi brigu. A nije znala da sam ja u kući pa pomisli da može bez opasnosti brbljati. Priđe mu i veli: „Drago moje dijete, srećo moja! A gdje je mama?“, i takve uobičajene stvari. Pa ga ljubi, nosa ga okolo. A kad je prestalo plakati, kaže sama sebi: „Jadna ja, još jučer sam Moshiona čuvala i pazila, isto je tako malen bio, a sad se već i njemu dijete rodilo!” [*Nedostaje pet ili šest stihova, od čega dva ili tri u cijelosti, a potom tri djelomično.*] I kaže nekoj sluškinjici koja je uletjela izvana: „Zaboga, pa okupajte dijete! Što ovo znači? Otac mu se ženi, a vi se ne brinete oko malogal!” A ova odmah: „Nesretnice, kako glasno brbljaš!“, kaže, „Pa gazda je kod kuće!” „Ma nije valjda! Gdje?” „U smočnici!” Pa malko promijeni glas: „Gazdarica te zove, dadiljo!” Pa onda: „Hajde, i požuril! Ništa nije čuo, zbilja imaš sreću!” A ona će: „Jadna ja sa svojom brbljavošću!” pa se izgubi odatle, ne znam kamo. I ja pođem pred kuću na isti način kao što sam maločas izašao, sasvim mirno, kao da ništa nisam čuo ni vidio. A vani ugledam nju, Samljanku, kako ga drži u naručju i daje mu sisu. Sigurno je, znači, da je dijete njezino, ali tko mu je otac, da li ja ili ... Ma ne kažem vam ja, ljudi, da je njegovo, niti sumnjičim — samo vam iznosim situaciju i ono što sam na svoje uši čuo. A više se i ne ljutim. Pa znam momka, bogamu! I prije je uvijek bio pristojan i prema meni se odnosio sa što je moguće većim poštovanjem. A opet, kad promislim da je to govorila njegova nekadašnja dadilja, pa onda da je govorila potajno od mene, pa onda kad se opet sjetim žene koja tako voli maloga i koja je protiv moje volje inzistirala da se za njega brine, sasvim sam izvan sebe! Ali vidim da dolazi Parmenont s tržnice. U pravi čas! Neka samo uvede ljude koji idu za njim. (*Sklanja se u stranu.*)

Drugi prizor. Demeja, Parmenont, kuhar.

PARMENONT (*iznervirano*): Kuhare, ja bogami ne znam radi čega ti nosiš noževe okolo! Pa samim bi brbljanjem mogao isjeckati sve živo!

KUHAR (*s visoka*): Pojma ti nemaš, jadniče!

PARMENONT: Ti to meni?

KUHAR: Pa tako mi izgledaš, boga mi mog! Ako te pitam koliko stolova kanite postaviti, koliko žena ima, kad će biti gozba, da li će trebati uzeti još i šegrta, imate li u kući dovoljno suđa, da li je kuhinja pod krovom, je li sve ostalo tu —

PARMENONT (*bijesno mu upada u riječ*): Sječkaš ti mene, ako nisi primijetio, kao mljeveno meso, i to stručno!

KUHAR (*s prezirom*): Nosi se dođavola!

PARMENONT: Ti također, i to skupa sa svojim pričama! (*Svima zajedno.*) Ali idite vi u kuću! (*Kuhar i ostali ulaze.*)

DEMEJA (*prilazeći*): Parmenonte!

PARMENONT (*osvrće se*): Mene netko zove?

DEMEJA: Dakako.

PARMENONT: Ždravo, gospodaru!

DEMEJA: Spusti tu košaru i vrati se ovamo.

PARMENONT: Kako želiš. (*Odnosi košaru u kuću.*)

DEMEJA (*za sebe*): Nema te stvari, ja mislim, koja bi ovom mogla promaći. Ako itko zabada nos u tuđe stvari, on je taj! Ali evo, tresnuo je vratima! Izlazi.

PARMENONT (*viče u kuću*): Hrizido, dajte kuharu sve što zatraži! A staru držite podalje od boce, bogamu! (*Demeji.*) Što treba da radim, gospodaru?

DEMEJA (*oponaša ga*): „Što treba da radiš?“ (*Oštro.*) Makni se ovamo od tih vrata! Još malo.

PARMENONT: Evo.

DEMEJA: Dakle, slušaj sad, Parmenonte! Ja tebe, tako mi dvanaestoro bogova, ne želim tući za svaku sitnicu ...

PARMENONT (*uvrijeđeno*): Tući? Pa što sam učinio?

DEMEJA: Vidim da nešto skrivaš preda mnom!

PARMENONT (*patetično*): Je l' ja? Ma tako mi Dioniza, tako mi ovog tu Apolona, tako mi Zeusa Spasitelja, tako mi Asklepija —

DEMEJA (*neumoljivo ga prekida*): Dosta! Ništa se ne kunil! Ne govorim napamet!

PARMENONT: Ma ako lažem —

DEMEJA (*prekida ga*): Ama daj, pogledaj me u oči!

PARMENONT: Evo, gledam.

DEMEJA (*odlučno*): Čije je dijete?

PARMENONT (*tobože ne razumije*): Ha?

DEMEJA: Čije je dijete, pitam!

PARMENONT: Pa Hrizidino.

DEMEJA: A tko mu je otac?

PARMENONT: Pa ti, kaže.

DEMEJA: Jao tebi, lažove!

PARMENONT: Ja da lažem?

DEMEJA: Sve ja znam u detalje! Poznato mi je da je dijete Moshionovo, da si i ti umiješan, da se ona zbog njega sada brine oko djeteta.

PARMENONT: Ma tko to kaže?

DEMEJA: Svi. Nego ti meni odgovori na ovo: je li to istina?

PARMENONT: Pa istina je, gospodaru, ali trebalo je sakriti —

DEMEJA (*gnjevno*): Sakriti, je li? Momci, dajte mi remen za ovog bezbožnika!

PARMENONT: Nemoj, tako ti boga!

DEMEJA: Kunem ti se Helijem, žigosat ću te!

PARMENONT: Mene žigosati?

DEMEJA (*dolazi momak s remenom*): I to ovog časa!

PARMENONT: Gotov sam! (*Bježi.*)

Treći prizor. Demeja.

DEMEJA: Ma kamo ćeš, kamo, ništarijo? Drži ga! O grade zemlje Krekopove, o prostrani svode nebeski, o — ma što vičeš, Demeja? Što vičeš, bezumniče jedan? Obuzdaj se, budi čvrst! Pa ništa ti Moshion nije kriv! (*Publici.*) Možda je ovo smjela tvrdnja, ljudi, ali to je istina. Jer da je to učinio hotimice ili srvan strašću ili iz mržnje prema meni, bio bi i dalje drsko ustrajao pri istoj namjeri, spreman za rat sa mnom. A ovako ima dobru ispriku preda mnom što je veselo saslušao vijest o ženidbi koja mu je iskrsnula. Nije se on to iz ljubavi onako žurio, kao što sam ja tada mislio, nego je htio već jednom pobjeći iz te kuće i od one moje Helene! Jer ona je kriva za to što se dogodilo! Namamila ga je valjda kad je bio pijan, jasna stvar, kad nije znao za sebe. Vino i mladost izvode mnoge gluposti kad se čovjeku nađe u blizini netko da ga na to nagovori. Jer meni se čini da nipošto nije vjerojatno da onaj koji je pristojan i obziran prema svim stranim ljudima prema meni postane ovakav, sve da mi je i deset puta usvojeni sin mjesto rođenoga! Ja to ne vidim, ali mu vidim karakter! A ono stvorenje je jedna jeftina drolja, kuga od žene! Ali što s tim? Pa neće se ona izvući! Demeja, sad treba biti muško! Zaboravi na strast, ostavi se ljubavi i zbog sina sakrij nesreću što nas je snašla koliko je god moguće! A Samljanku, ljepoticu — naglavce iz kuće pa dođavola! A razlog imaš — zadržala je dijete. Ništa drugo nemoj iznijeti na vidjelo, nego progutaj i otrpi, viteški istraj!

Četvrti prizor. Demeja, kuhar.

KUHAR (*izlazi iz Demejine kuće tražeći Parmenonta*): Ali da nije tu pred vratima? Momče! Parmenonte! — Klipan mi je pobjegao a da mi ama ni mrvicu nije pomogao!

DEMEJA (*juri u kuću*): Miči se s puta!

KUHAR: Bogati! Što je ovo, čovječe? Nekakav je starkerla bjesomučno uletio u kuću! Au, kakva li je to nevolja? (*Iz kuće dopire lomljava.*) Ma što je ovo, čovječe? Boga mi mog, lud je, meni se čini! U svakom slučaju gromoglasno urla! No, fino bi to bilo da mi je sve ono suđe što stoji posred kuće satro u komade! Crko ti na mjestu, Parmenonte, što si me ovamo doveo! Da se ja malko sklonim s puta! (*Sklanja se između kuća i gleda što će biti.*)

Peti prizor. Prijašnji. Hrizida.

DEMEJA (*zamahuje šakom na Hrizidu koja bježi pred njim noseći dijete*): Znači, ne čuješ? Nosi se!

HRIZIDA: Kamo, za boga miloga?

DEMEJA: Ravno dođavola!

HRIZIDA: O kakva nesreća!
 DEMEJA: Nesreća, nego šta! Ostavi se tih dirljivih suza! Izbit ću ja tebi iz glave, ja mislim ... (Oklijeva.)
 HRIZIDA: Što?
 DEMEJA (osorno): Ništa! Nego, imaš dijete, imaš staru, pa nestani već jedanput!
 HRIZIDA: Zar zato što sam ga zadržala?
 DEMEJA (opet prenagluje): I zato, a i ...
 HRIZIDA: Što „i“?
 DEMEJA (glupo): Zato.
 KUHAR (za sebe): A, u tome je problem! Shvaćam.
 DEMEJA: Nisi znala živjeti na velikoj nozi!
 HRIZIDA: Nisam znala ...? Ma o čemu ti to govoriš?
 DEMEJA (gorko): Pa ipak, kad si došla k meni — znaš na što mislim — imala si na sebi samo običan haljetak!
 HRIZIDA: Pa što s tim?
 DEMEJA: Tada, kad ti je loše išlo, ja sam ti bio sve!
 HRIZIDA: A sad valjda nisi?
 DEMEJA (umorno): Nemoj ti meni pričati priču! Imaš sve svoje stvari. Dat ću ti još i sluškinje, Hrizido! Nosí se iz kuće!
 KUHAR (prilazi bliže): Tu je nekakav gnjev posrijedi! Hajde da priđemo. (Demeji.) Prijatelju, gledaj —
 DEMEJA (prijeteći): A što ti tu pričaš?
 KUHAR (uzmiče): Nemoj me samo ugristi!
 DEMEJA (Hrizidi): Druga će znati cijeliti ono što joj ja mogu pružiti, Hrizido! Nego šta! Još će i žrtvu bogovima prinijeti!
 KUHAR (ne može suspregnuti radoznalost): O čemu se radi?
 DEMEJA (ignorira ga): Ali ti si sebi rodila sina! Imaš sve što ti treba!
 KUHAR (za sebe): Još ne grize! (Demeji.) Svejedno —
 DEMEJA (kuharu, urlajući): Glavú ću ti razbiti, ti, klipane jedan, ako ne prekineš s pričom!
 KUHAR (shvaća da bi mogao izgubiti posao): Ma imaš pravo. Ali evo, već idem unutra! (Ulazi.)
 DEMEJA (Hrizidi): Milostiva! U gradu ćeš ti točno vidjeti tko si i što si! Za razliku od tebe Hrizido, druge dobivaju samo po deset drahmi, a trče od večere do večere i piju čisto vino sve dok ne ispuste dušu! Ili, ako to ne čine dovoljno spremno i brzo — gladuju! Shvatit ćeš ti to, siguran sam, baš kao i svaka druga! (Hrizida mu pokuša prići i doći do riječi.) Ostani gdje jesi! (Odlazi u kuću.)
 HRIZIDA: Jadna ja sa svojom zlom sudbinom! (Neodlučno stoji na mjestu.)

Šesti prizor. Hrizida, Nikerat.

NIKERAT (dolazi s tržnice noseći mršavu ovcu): Kad žrtvujemo ovog janjca, bogovi će dobiti sve po propisu. I božice. Jer ima dosta krvi i žuči, kosti su lijepe, slezena velika — baš kao što se traži na Olimpu, A kad ga zakoljem,

poslat ću prijateljima na kušanje — runo! To je sve što mi preostaje. (Dolazi neki od robova i unosi životinju u kuću. Nikerat primjećuje Hrizidu.) Ali što je ovo, bogamu? Pred vratima stoji Hrizida i plače. (Stanka.) Tako je. Nitko drugi nego ona! (Hrizidi.) Pa što se desilo?

HRIZIDA (jetko): Tvoj me vrli prijatelj izbacio! Što drugo?
 NIKERAT (uzrujan): Bogamu! Tko? Demeja?
 HRIZIDA: Da.
 NIKERAT: A zašto?
 HRIZIDA (pokazuje malog): Zbog djeteta.
 NIKERAT (nezadovoljno klima glavom): Čuo sam i ja od žene da si zadržala dijete i da se brineš oko njega. Prava ludost! A opet, mek je on! I nije se naljutio odmah? (Hrizida niječno vrti glavom.) Nego malo kasnije? (Hrizida potvrdno klima.) I to baš sada?
 HRIZIDA: Još mi je i rekao da u kući priredim sve za svadbu, a onda je odjednom kao mahnit banuo izvana, najurio me i zaključao vrata!
 NIKERAT: Demeja je sišao s uma! Taj Pont je nezdravo mjesto! Pođi sa mnom k mojoj ženi. Ne boj se! Pa što bi ti htjela? Prestat će on ludovati, čim malo razmisli o ovom što sada radi. (Oboje odlaze u Nikeratovu kuću.)

ČETVRTI ČIN

Prvi prizor. Nikerat, Moshion.

NIKERAT (izlazi iz kuće i viče unutra ženi): Krv ćeš mi popiti, ženo! (Za sebe.) Idem sad k njemu da ga pozovem na red! Bogami, ne bih bio izabrao ovakav tok događaja ni za kakve pare! Usred priprema za svadbu iskrsnulo nam je zlokobno znamenje: izbačena žena došla k nama s djetetom! Nastao opći plač, žene digle graju! Govnar je taj Demeja! Kunem se Posidonom i ostalim bogovima, vidjet će on svog boga, prostak jedan! (Kreće prema Demejinim vratima.)
 MOSHION (Dolazi iz grada. Ne vidi susjeda.) To sunce nikada neće zaći! Što da čovjek kaže? Noć je zaboravila na svoju dužnost! Kakvo dugo popodne! Idem se treći put okupati. Pa što bih drugo mogao raditi?
 NIKERAT: Moshione, budi mi pozdravljen!
 MOSHION (raspoloženo): Onda, pravimo svadbu? Baš sam naletio na Parmenonta na tržnici pa mi je rekao. Zašto sad ne bih mogao poći po malu?
 NIKERAT: Pa ti ne znaš što se tamo dešava?
 MOSHION: Što to?
 NIKERAT: Što? Neka se neugodna stvar zbila, sasvim čudno!
 MOSHION (zabrinuto): Bogamu! A što? Pa ja dolazim a da pojma nemam!
 NIKERAT: Otac ti je, dragi moj, upravo otjerao Hrizidu iz kuće.
 MOSHION (zgranuto): Što kažeš?
 NIKERAT: Istinu.
 MOSHION: Pa zašto?

NIKERAT: Zbog djeteta.

MOSHION: Pa gdje je sada?

NIKERAT (*pokazuje glavom*): Kod nas u kući.

MOSHION: Što to govoriš! Kakva strahota! Nečuveno!

NIKERAT: Pa, ako ti se čini da je to strašno —

Drugi prizor. Prijašnji. Demeja.

DEMEJA (*viče ženama u kući*): Ako dohvatim štap, izbit ću ja vama te suze iz glave! Kakve su to gluposti? Smjesta da ste pošle u pomoć kuharu! A bogami, baš ste našle vrijedan razlog za plakanje! Velika vam je sreća nestala iz kuće, odmah se vidi! (*Okreće se k žrtveniku.*) Zdravo, dragi moj Apolone! Daj da nam svadba koju mislimo napraviti svima u sretan čas osvane! (*Publici.*) Jer mislim progutati bijes, ljudi, i prirediti svadbu. (*Apolonu.*) A ti se pobrini, gospodaru, da me nitko ne prozre! Ti me prisili da zapjevam svatovsku pjesmu! [*Djelomično nedostaju dva stiha.*]

NIKERAT (*Moshionu, tiho*): Ti mu prvi priđi, Moshione, a onda ću ja!

MOSHION (*odlučno*): Pa dobro... (*Glasno.*) Oče! Zašto to radiš?

DEMEJA: Što to, Moshione?

90

MOSHION (*uzbuđeno*): Što, pitaš? Zašto je otišla Hrizida, reci mi!

DEMEJA (*za sebe*): Ha! Netko mi šalje poslanstvo! Strašno! (*Moshionu.*) Tako mi Apolona, to nije tvoja stvar nego isključivo moja! Kakve su to gluposti? (*Za sebe.*) Zbilja strašno! I on je kriv!

MOSHION: Što kažeš?

DEMEJA (*za sebe*): Jasno kao dan! Zašto se inače zauzima za nju? Mora da mu ono što se dogodilo i nije bilo baš mrsko!

MOSHION (*prijekorno*): I što očekuješ da će reći naši prijatelji kad saznaju?

DEMEJA: Očekujem, Moshione, da će prijatelji — ma pusti me na miru!

MOSHION: Bio bih prostak kad bih to dopustio!

DEMEJA: Znači, spriječit ćeš me?

MOSHION: Naravno.

DEMEJA: Gledajte samo! Ovo prelazi sve granice! To je još strašnije od one strahote!

MOSHION: Nipošto ne dolikuje da se čovjek ovako prepušta gnjevu!

NIKERAT: Demeja, lijepo ti kaže!

MOSHION (*Nikeratu*): Idi kući, Nikerate, i reci joj da dotrči ovamo!

DEMEJA: Moshione, pusti me! Pusti me, Moshione, treći put ti to kažem! (*Polako.*) Sve znam.

MOSHION: Što to, sve?

DEMEJA: Ništa ti meni nemoj govoriti!

MOSHION: Ali moram, oče!

DEMEJA: Moraš? Zar nisam ja gazda u svojoj kući?

MOSHION: Ali učini to meni za ljubav!

DEMEJA (*gorko*): Tebi za ljubav? Možda zahtijevaš da ja sam odem iz kuće i pre-pustim je vama dvoma? Pusti me da priredim svadbu! Pusti me da priredim svadbu ako imaš pameti!

MOSHION: Ama puštam te! Samo bih htio da i Hrizida bude s nama.

DEMEJA (*uzasnut*): Hrizida?

MOSHION: Pa upravo mi je zbog tebe toliko stalo do toga!

DEMEJA: Zar ovo nije očito, zar nije jasno? Tebe zazivam za svjedoka, Loksijo: netko šuruje s mojim neprijateljima!⁶ Jao meni! Zbilja ću puknuti od bijesa!

MOSHION: Ma o čemu ti govoriš?

DEMEJA (*polako*): Hoćeš da ti kažem?

MOSHION: Dakako!

DEMEJA: Dođi ovamo!

MOSHION: No, govori!

DEMEJA: Pa i hoću! Dijete je tvoje. Sve znam, čuo sam od Parmenonta, tvog tajnog povjerenika! Zato nemoj preda mnom glumiti!

MOSHION: I onda ti je Hrizida kriva ako je dijete moje?

DEMEJA: Ama što ti to?

MOSHION: Pa što je ona skrivila?

DEMEJA: Što kažeš? Zar vama ništa nije sveto?

MOSHION: Zašto vičeš?

DEMEJA (*praska*): Da zašto vičem, ti gade jedan? To pitaš? I to se usuđuješ govoriti mi u lice? Zar si me se tako do kraja odrekao?

MOSHION: Ja? Pa zašto?

DEMEJA: „Zašto?“, veliš? Misliš da to treba pitati?

MOSHION: Pa nije to najgora stvar na svijetu! Valjda ih ima na hiljade koji su to isto učinili!

DEMEJA: Bože moj, kakva drskost! Pitam te, dakle, pred očima svjedoka: komu si napravio dijete? Nikeratu to reci, ako ti se čini da nije strašno!

MOSHION: Ne, zaboga! Ako to *njemu* kažem, onda jest strašno! Razbjesnit će se kad čuje!

NIKERAT: O huljo nad huljama! Jedva nekako počinjem shvaćati kakva nas je sudbina i kakvo svetogrđe snašlo!

MOSHION (*za sebe*): Znači, došao mi je kraj!

DEMEJA: Sad vidiš, Nikerate?

NIKERAT: Kako da ne? Kakva strahota! O kako si beznačajnom učinio postelju Terejevu, Edipovu, Tijestovu i ostalih za koje smo imali priliku čuti —⁷

MOSHION (*zgranuto*): Ja?

⁶ Loksija, pridjevnik Apolona kao proročkog božanstva.

⁷ Terej, Edip i Tijest, junaci grčkog mita koji su izišli na glas kao počinitelji rodoskrvuća. Terej je silovao sestru svoje žene. Edip je u neznanju ubio svog oca i oženio se majkom. Tijest je najprije počinio preljub sa ženom svoga brata u nadi da će se domoći prijestolja, a kasnije je silovao vlastitu kćer.

NIKERAT: To si se ti usudio učiniti, na to si se osmjelio! (*Demeji.*) Sad bi trebalo, Demeja, da se poput Amintora razbjesniš i ovom ovdje oči iskopaš!⁸

DEMEJA (*prijekorno, Moshionu*): Zahvaljujući tebi, sve mu je postalo savršeno jasno!

NIKERAT (*Moshionu*): Imaš li išta čega bi se ti libio? Kakvu još strahotu ne bi počinio? Pa da ti onda dam svoju kćer za ženu? Ma prije bih se — da pljunem, što se kaže, u krilo, ne bilo uroka! — predao na milost i nemilost Diomnestu da mi bude zet, a zna se kakva je to nesreća!^{8a}

DEMEJA: [*Djelomično nedostaje jedan stih.*] Iako mi je nanesena nepravda, ja nisam izgubio kontrolu nad sobom.

NIKERAT: Sitna si ti duša, Demeja! Jer da je moju postelju okaljao, ni on niti ona što je s njim legla ne bi više ni prema kome zgriješili! Sutradan bi mi prva stvar bila da prodam ljubavnicu, a skupa s njom odveo bih na dražbu i sina, tako da ni brijačnica ni trijem ne bi bili prazni, nego bi sav svijet od rane zore sjedio i govorio kako je Nikerat postupio kao pravi muškarac i s pravom se podigao protiv ubojice!

MOSHION (*uplašeno*): Kakvog ubojice?

NIKERAT: Kad se netko odmetne i radi *takve* stvari, taj je za mene ubojica!

MOSHION (*publici*): Premro sam, bogami, sav sam se skamenio od ove muke!

NIKERAT: Ali, da stvar bude još gora, ja sam začetnicu toga užasa primio pod svoj krov!

DEMEJA: Nikerate, izbaci je, preklinjem te! Kao pravi prijatelj, smatraj se i sam povrijeđenim!

NIKERAT: Puknut ću od bijesa kad je ugledam! (*Moshionu.*) Još mi gledaš u oči, divljače, Tračanine jedan? (*Odgurne Moshiona.*) Pusti me da prođem! (*Nestaje u kući.*)

Treći prizor. Demeja, Moshion.

MOSHION (*preklinjući*): Oče, saslušaj me, tako mi bogoval

DEMEJA: Ništa ja neću saslušati!

MOSHION: Zar ni onda ako ništa od onog što ti misliš nije istina? Pa tek sada shvaćam stvar!

DEMEJA: Kako ništa?

MOSHION: Nije Hrizida majka djeteta oko kojeg se sada brine, nego se izdaje za njegovu majku jer meni čini uslugu.

DEMEJA: Što kažeš?

MOSHION: Istinu.

DEMEJA: A zašto ti čini uslugu?

MOSHION: Ovo nerado govorim, ali ako ti točno saznaš što se desilo, riješit ću se veće krivnje i zadržati malu.

DEMEJA (*nestpljivo*): Ubit ćeš me! Pa reci već jednom!

MOSHION: Dijete je Nikeratove kćeri, i moje. A ja sam to želio sakriti.

DEMEJA (*u nevjerici*): Kako, kažeš?

MOSHION: Onako kako i jest.

DEMEJA: Pazi da ne praviš budalu od mene!

MOSHION: Ma kako kad možeš provjeriti? I koja mi još korist od toga?

DEMEJA: Nikakva. (*Čuje se tresak.*) Vrata! Netko je —

Četvrti prizor. Prijašnji. Nikerat.

NIKERAT (*dotučeno*): O jadan ja, jadan ja! Kakav sam prizor ugledao! Ludilo me goni kroz vrata! Neočekivana bol ranila mi je srce!

DEMEJA: Što li će samo reći?

NIKERAT (*za sebe*): Ovog sam časa u kući uhvatio svoju kćer kako djetetu daje sisu!

DEMEJA (*slakšanjem, za sebe*): Znači, ipak je istina.

MOSHION (*slavodobitno*): Oče, čuješ li?

DEMEJA: Ništa ti meni nisi skrivio, Moshione! Ja sam te krivo sumnjičio!

NIKERAT (*Demeji*): K tebi idem, Demeja.

MOSHION: Mičem se s puta!

DEMEJA (*hvata ga za nadlakticu*): Ma ne boj se!

MOSHION: Mrtav sam kad vidim ovoga! (*Bježi u kuću.*)

DEMEJA (*Nikeratu*): Što si tako uzrujan?

NIKERAT (*bljed kao smrt*): Ovaj čas sam uhvatio u kući svoju kćer kako daje sisu djetetu!

DEMEJA (*dobro se zabavlja*): Možda se samo šalila.

NIKERAT (*ozbiljno*): Nije se šalila! Jer kad me vidjela kako ulazim, odjedanput se onesvijestila!

DEMEJA (*vedro*): Možda je pomislila —

NIKERAT (*bijesno ga prekida*): Krv ćeš mi popiti ako mi na sve budeš govorio „možda“!

DEMEJA (*za sebe*): Ja sam kriv za ovo.

NIKERAT: Što kažeš?

DEMEJA: Mislim da je nevjerovatno to što govoriš!

NIKERAT: Pa ipak, vidio sam!

DEMEJA: Trabunjaš!

NIKERAT: Ovo nije rekla-kazala! Ma idem natrag — (*Juri u kuću.*)

DEMEJA: Znaš što? Zaboga, čekaj malo! — Ode on. Sve se okrenulo naglavu, sad je kraj! Bogami, kad ovaj čuje cijelu stvar, razbjesnit će se, dignuti dreku: nagao je čovjek — govнар jedan — svojeglave čudi! Pa trebalo je da ja — po-kvarenjak — i pretpostavim tako nešto, ja! Smrt sam zaslužio, kunem se Hefestom! (*Iz kuće dopire lomljava.*) Kako je dreknuo, moj Heraklo! Tu

⁸ Amintor je, prema jednoj verziji mita, oslijepio svoga sina Feniksa jer je legao s njegovom ljubavnicom.

^{8a} Nagađanja o tome tko je bio Diomnest sasvim su nesigurna. Čini se vjerojatnom Sandbachova pretpostavka da se radi o aluziji na neki aktualni atenski skandal.

smo: traži vatru! Prijetil Kaže, dijete će zapaliti! Pečenog ću unuka vidjeti!
Opet je tresnuo po vratima! Orkan je to, oluja jedna od čovjeka!

NIKERAT (*ljuri k Demeji, prijekorno*): Demeja, Hrizida rovari protiv mene i radi užasne stvari!

DEMEJA: Što kažeš?

NIKERAT: Ženu mi je nagovorila da uopće ništa ne priznaje, a tako i djevojku.

A dijete silom drži i kaže da ga neće pustiti! Zato se nemoj čuditi ako je ubijem vlastitim rukama!

DEMEJA: Ženu da mi ubiješ?

NIKERAT: Ona je u sve umiješana!

DEMEJA (*smiruje ga*): Ma kakvi, Nikerate!

NIKERAT (*ne sluša ga*): Samo sam te prije htio obavijestiti. (*Trči natrag u kuću.*)

DEMEJA: Ovaj je sumanut! Uletio je u kuću. Kako da se čovjek ponaša u ovakvoj nesreći? Bogami, još nikad nisam upao u takvu gužvu, siguran sam. Zbilja je daleko najbolje otvoreno reći sve kako je bilo! Moj Apolone, opet škripe vrata!

Peti prizor. Demeja, Hrizida, Nikerat.

HRIZIDA (*uspaničeno istrčava iz kuće s djetetom u naručju*): Jadna ja, što da radim? Kamo da bježim? Uzet će mi dijete!

94 DEMEJA: Ovamo, Hrizido!

HRIZIDA (*osvrće se*): Tko me to zove?

DEMEJA: Trči u kuću!

NIKERAT (*trči za njom*): Kamo ćeš ti? Kamo bježiš?

DEMEJA: Moj Apolone, izgleda da ću se danas tući u dvoboju! (*Preprijehi se Nikeratu na putu.*)

NIKERAT: Demeja, miči se s puta! Pusti me da se domognem djeteta i čujem od žena u čemu je stvar!

DEMEJA: Ni govora!

NIKERAT: Znači, udarit ćeš me?

DEMEJA: Nego šta! (*Hrizidi*): Ti brže nestani!

NIKERAT: E pa i ja ću tebe!

DEMEJA: Bježi, Hrizido! Jači je od mene!

NIKERAT: Ti si prvi digao ruku na mene, posvjedočit ću na sudu!

DEMEJA: A ti dižeš štap na slobodnu ženu i goniš je!

NIKERAT: Ucjenjuješ me!

DEMEJA: Pa i ti mene!

NIKERAT: Donesi mi dijete!

DEMEJA: Smiješno! Dijete je moje!

NIKERAT: Ma nije tvoje!

DEMEJA: Moje je! (*Približava se prijeteći.*)

NIKERAT: Upomoć, ljudi!

DEMEJA: Samo se ti deri!

NIKERAT: Idem kući: ubit ću ženu! Što drugo?

DEMEJA (*maše glavom*): To opet ne valja! (*Hvata ga za ramena.*) Neću te pustiti!
Kamo ćeš? Ama čekaj!

NIKERAT: Ruke k sebi!

DEMEJA: Pa onda se smiri!

NIKERAT: Nepravdu mi činiš, Demeja! To je jasno! I umiješan si u cijelu stvar!

DEMEJA: Pa onda me saslušaj i pusti ženu na miru!

NIKERAT: Znači, tvoj me sin nasamario?

DEMEJA: Koješta! Uzet će malu, nije u tome stvar. Nego, prošetaj se ovdje malo sa mnom!

NIKERAT: Da se prošetaš?

DEMEJA: I saberi se! Reci mi, Nikerate, zar nisi čuo kako tragičari pripovijedaju da se Zeus jednom pretvorio u zlato, ulio se kroz krov i obljudio zatvorenu djevojku?

NIKERAT (*ne shvaća*): I onda? Što s tim?

DEMEJA: Možda se treba svemu nadati? Pogledaj da li ti prokišjava koji dio krova.

NIKERAT (*i dalje ne shvaća*): Skoro cijeli. Ali kakve to ima veze s ovim?

DEMEJA: Zeus se pretvara sad u zlato, sad u vodu. Eto vidiš! To je njegovo maslo!
Kako smo brzo otkrili!

NIKERAT: Još i budalu praviš od mene?

DEMEJA (*ozbiljno*): Ne pravim, kunem se Apolonom! Ali valjda nisi nimalo gori od Akrizija: ako je onaj iskazao čast, tvoju —⁹

NIKERAT (*bez smisla za šalu*): Jao meni, jadan ja! Moshion me skuha!

DEMEJA: Ma uzet će je, ne boj se za to! Božanska je stvar taj događaj, budi siguran. Za tisuće njih koji se šetaju ovuda mogao bih ti reći da su potomci bogova! A ti misliš da se dogodilo nešto strašno! Prvo onaj Herefont koga hrane za badava — ne čini li ti se da je on bog?¹⁰

NIKERAT (*reznirano*): Ma čini. Jer, što da radim? Neću se s tobom uprazno svađati. To ne vodi nikamo.

DEMEJA: To ti je pametno, Nikerate! Androklo živi tolike godine, trči, skače, mlati pare.¹¹ Šeta se okolo s crnom kosom! Da je i sijed, ne bi mogao umrijeti, sve da ga čovjek i zakolje. Što je on drugo nego bog? Nego, ti se moli da ovo izađe na dobro, pali tamjan! Moj će sin smjesta poći po djevojku.

NIKERAT: [*Stih djelomično nedostaje.*]

DEMEJA: To je pametno!

NIKERAT: Ali da sam ga tada uhvatio ...

DEMEJA: Prestani! Nemoj se pjeniti! Priredi u kući sve što treba!

NIKERAT: Priredit ću.

⁹ Akrizije, otac Danaje na čiji slučaj ciljaju Demejine aluzije. Kako bi spriječio rađanje potomka, zatvorio je kćer u tamnicu, ali se Zeus, pretvorio u zlatnu kišu i tako obljudio djevojku.

¹⁰ Herefont je bio poznati parazit, a spominju ga i autori srednje antičke komedije.

¹¹ Ne zna se tko je bio Androklo. Možda još jedan parazit.

DEMEJA: I ja ću kod sebe.

NIKERAT: Hajde.

DEMEJA: Fin si ti čovjek! (*Za sebe.*) Silno sam zahvalan svim bogovima što sam otkrio da ništa nije istina od onog što sam tada mislio da se dogodilo!

PETI ČIN

Prvi prizor. Moshion.

96 MOSHION (*izlazi iz kuće*): Kad sam se ono oslobodio krivnje koja je bez razloga pala na moja leđa, obradovao sam se, pomislio sam da je dovoljno sreća što se to uopće dogodilo. Ali sada, što više dolazim k svijesti i razmišljam o tome, sasvim sam izvan sebe! Strahovito sam se razbjesnio! Za kakav me samo grijeh otac osumnjičio! Zbilja, da je ovo s djevojkom sređeno i da mi toliko toga ne stoji na putu — zakletva, strast, vrijeme, bliskost koji su me učinili robom — ne bi mi on drugi put izrekao takvu optužbu u lice! Izgubio bih se iz grada nekamo u Baktru ili Kariju i ondje provodio dane s kopljem u rucil A ovako, najdraža Plangono, zbog tebe neću izvršiti nikakvo muževno djelo! Nije moguće, a i Eros mi, koji je sada gospodar moje duše, to ne dopušta. Pa ipak ne treba da posve odustanem od toga, kao kakva sitna i sluganska duša! Ako ništa drugo, želim ga barem na riječima preplašiti i reći mu da putujem. Jer kad vidi da ovo ne podnosim baš kao od šale, ubuduće će bolje paziti hoće li u čemu pokazati nerazumijevanje za mene. (*Primjećuje Parmenonta.*): Ali onaj mi tamo dolazi kao naručen! Njega sam najviše trebao!

Drugi prizor. Moshion, Parmenont.

PARMENONT (*za sebe*): Tako mi velikog Zeusa, bezumnu sam stvar napravio, a i prezira vrijednu! Iako ništa nisam skrivio, prepao sam se i pobjegao od gospodara. A što sam to učinio da bih morao bježati? Razmotrimo potanko stvari, jednu po jednu! Mladi je gospodar upropastio slobodnu djevojku. Valjda tu Parmenont nije ništa kriv! Ona je ostala u drugom stanju. Nije kriv Parmenont! Dijete je došlo u našu kuću. On ga je donio, ne ja! Jedna je od žena u kući izjavila da mu je ona majka. Kakvo je tu zlo Parmenont učinio? Nikakvo. Pa što si onda tako pobjegao, budalo jedna, sinja kukavice? Smiješno! Zaprijetio je da će me žigosati! Ma evo u čemu je stvar: ne igra ulogu, ama ni koliko crno pod noktom, jesam li to nepravedno ili zaslužno pretrpio — kako god uzmeš, stvar je gadna!

MOSHION: Hej ti tamo!

PARMENONT (*neugodno iznenađen*): Zdravo!

MOSHION: Ostavi se tog brbljanja i brže pođi u kuću!

PARMENONT: Po što?

MOSHION: Donesi mi kabanicu i mač!

PARMENONT: Mač? Tebi?

MOSHION: I to brzo!

PARMENONT: Zbog čega?

MOSHION (*oštro*): Hajde! Šuti i radi što sam ti rekao!

PARMENONT: U čemu je problem?

MOSHION: Ako dohvatim remen ...

PARMENONT: Ni govora! Pa idem! (*Žurno odlazi u kuću.*)

MOSHION (*viče za njim*): Pa što onda oklijevaš? (*Za sebe.*) Sad će doći otac. Molit će me on da ostanem, jasna stvar. Molit će uzalud — neko vrijeme. Pa mora. A onda, kad mi se učini zgodnim, popustit ću mu. Treba samo da budem uvjerljiv — ali ja to, boga mi mog, nisam u stanju izvesti. To ti je. Evo ga! Tresnuo je vratima!

PARMENONT (*ozareno*): Izgleda da ti uopće nisi u toku s ovim što se tu zbiva. Ništa nisi ni pouzdano doznao ni dočuo, a bez veze se uzrujavaš i toneš u malodušnost.

MOSHION (*ljutito*): Nisi mi donio?

PARMENONT: Pa oni ti priređuju svadbu! (*U pjesničkom zanosu.*) Vino se miješa, tamjan se pali, pripreme za žrtvovanje su gotove, žrtve su zapaljene Hefestovim ognjem ...

MOSHION (*nestpljivo*): Slušaj, nisi mi donio?

PARMENONT: Pa već odavno samo na tebe čekaju! Misliš li poći po djevojku? Imaš sreću! Sve je dobro! Ne boj se! Što bi ti htio?

MOSHION: Soliš mi pamet, je li, lopove? (*Zamahuje na nj.*)

PARMENONT: Čovječe, što to radiš? Moshione!

MOSHION: Da si smjesta trknuo u kuću i brže donio ono što sam rekao!

PARMENONT (*publici*): Nos mi je razbio!

MOSHION (*prijeteći*): Što je, još pričaš?

PARMENONT: Ma idem! Bogami, nevolju sam našao!

MOSHION: Još si tu?

PARMENONT: Zbilja prave svadbu!

MOSHION: Opet isto? Javi mi nešto drugo! (*Za sebe.*) Sad će doći! A ako me ne bude molio da ostanem nego se rasrdi i pusti me da idem — ta mi je mogućnost maločas promakla — što onda da radim? Ali valjda to ne može učiniti. A ako ipak učini? Svega ima. Ispast ću, bogami, smiješan ako se okrenem natrag i vratim.

PARMENONT (*vraća se*): Evo! Tu je ta kabanica. I mač. Drži!

MOSHION: Daj ovamo! Iz kuće te nitko nije vidio?

PARMENONT: Nitko!

MOSHION (*razočarano*): Baš nitko?

PARMENONT: Nije, kad ti kažem!

MOSHION (*spazi Demeju kako izlazi*): Što kažeš, bog te ubio?

PARMENONT: Pa idi kamo si naumio! (*Za sebe.*): Koješta!

Treći prizor. Prijašnji. Demeja.

DEMEJA (*Parmenontu*): Pa dobro gdje je, reci mi? (*Primjećuje Moshiona s kabanicom i mačem.*) Čovječe, što je ovo?

PARMENONT (*prigušeno, Moshionu*): Idi brže!

DEMEJA: Što znači ova kabanica? Što te spopalo? Zar misliš otputovati, reci mi?

PARMENONT: Kako vidiš, već ide, već je na cesti. A sad treba da se i ja pozdravim s onima u kući. Idem sad. (*Odlazi u kuću.*)

DEMEJA: Moshione, jasno mi je da se ljutiš i ne zamjeram ti ako si uvrijeđen osnovanom optužbom! Ali svejedno, razmisli o ovome: u čemu ti nisam bio dobar? Pa otac sam ti! Kao dijete sam te prihvatio i othranio! Ako ti je bilo lijepo u životu, ja sam ti to omogućio. Zbog mene je trebalo da podneseš ono čime sam ti zadao bol i da otrpiš koju, kao što je sinovska dužnost! Nepravedno sam te optužio za nešto. Nisam znao, pogriješio sam, poludio sam. Ali ovo dobro znaj: toliko sam mislio na tvoje dobro da sam zgriješio prema ostalima. Što sam god u zabludi mislio, nastojao sam to zadržati za sebe. Nisam sve rastrubio da se neprijatelji vesele. A ti sad naveliko pričaš o mojoj pogrešci i pozivaš protiv mene svjedoke moje ludosti! Nisam to zaslužio, Moshione! Nemoj zapamtiti jedan jedini dan u mom životu kad sam bio sasvim u krivu, a zaboraviti na sve one prijašnje! Mogao bih još mnogo toga reći, ali pustit ću to. Nije lijepo da se čovjek pokorava ocu pod prisilom nego od srca! Budi siguran u to!

Četvrti prizor. Moshion, Demeja, Nikerat.

98 NIKERAT (*viče na izlasku onima u kući*): Ne gnjavi me! Sve je tu: voda za kupanje, prva žrtva, sve za svadbu! Tako da će onaj — ako uopće dođe — otići s djevojkom. (*Primjećuje Moshiona s kabanicom i Demeju.*) Čovječe, što je ovo?

DEMEJA: Ja, bogami, ne znam.

NIKERAT: Kako? Ne znaš? Kabanica! Ovaj valjda misli otputovati!

DEMEJA (*umorno*): Barem tako kaže.

NIKERAT (*gnjevno*): Kaže? Ma tko će ga pustiti kad je uhvaćen u preljubu, kad je priznao? Sad ću te ja svezati, momče, čekaj samo!

MOSHION: Molim, sveži!

NIKERAT: Brbljaš ti meni stalno! Da si brže bacio taj mač!

DEMEJA (*molećivo*): Baci, Moshione, tako ti bogova! Nemoj ga dražiti!

MOSHION (*tobože popušta i baca mač*): Nek' ide, kad me već toliko molite!

NIKERAT: Kad te molimo?! Dođi ovamo!

MOSHION: Možda ćeš me vezati?

DEMEJA: Ni govora! (*Moshionu.*) Izvedi ovamo nevjestu!

NIKERAT: Jesmo li se dogovorili?

DEMEJA: Dakako.

MOSHION (*ocu*): Da si to odmah učinio, oče, ne bi se morao mučiti s tim filozofiranjem od maločas!

NIKERAT (*nepovjerljivo*): Samo ti meni ulazi! (*Moshion ulazi i začas se vraća s Plangonom.*) Dajem ti je pred svjedocima da ti rađa zakonitu djecu, a s njom i sav svoj imetak kao miraz kad, ne daj bože — živio ja navijeke! — umrem.

MOSHION (*grli djevojkicu*): Moja je: uzimam je, volim je.

DEMEJA (*s olakšanjem*): Preostaje nam da pošaljemo po vodu. (*Viče u kuću.*) Hrizido, pošalji po žene: vodonošu, frulašicu ... Nek' nam netko donese baklju i vijence, pa da se pridružimo pratnji!

MOSHION (*primjećuje roba koji se pojavljuje s vijencima*): Evo ga, nosi!

DEMEJA: Ovjenčaj tjeme i uredi se!

MOSHION: Pa i hoću!

DEMEJA (*publici*): Lijepi dječaci, mladići, starci, muževi, pošaljite silovit pljesak — Bakhu tako mio — kao priznanje naklonosti! A Nika, besmrtna božica što pohodi najljepša natjecanja, neka uvijek milostivo prati moje korove!

Prevela Marina Brcko